

**КЪМ ВЪПРОСА ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА ВЪТРЕШНИТЕ
МИГРАЦИИ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ**

Светлин Кираджиев

България е страна със значителни вътрешни миграции на населението. През 1974 г. 142 127 души са променили селището на живеене. Миграционните потоци са село—град — 48,7%, град — град—31,1%, село—село—11,2% и град—село—9,0%. В България $\frac{1}{4}$ от окръзите привличат и $\frac{3}{4}$ отправят мигранти.

Факторите, които формират миграциите в България, са икономически, социални, етнически, демографски, природни и др.

Действието на икономическите фактори обикновено се схваща като несъответствие между търсенето и предлагането на работна сила. То се изразява в отраслов аспект като преминаване на работна сила преди всичко от селското стопанство в промишлеността и в сферата на обслужването, и в териториален аспект като придвижване работна сила от териториалните единици с излишък към териториалните единици с недостиг на работна сила.

Действието на социалните фактори се схваща като различие в равнището на условията за живот. То се изразява в стремеж на преливане на население от отрасли на производството с по-ниско заплащане на труда към отрасли с по-високо заплащане на труда (отраслов аспект) и на преливане на население от места с по-неблагоприятни към места с по-благоприятни условия за живеене (териториален аспект).

Трябва да се подчертае, че икономическите и социалните фактори действуват обикновено заедно и затова някои учени правилно говорят за действие на социално-икономически фактори.

В Източните Родопи и в Североизточна България, отличаващи се с разнороден състав на населението, известно отражение върху интензитета на миграциите дава етническият фактор. Наличното инородно население в тези земи се характеризира с относително по-малка мобилност, особено в годините на близкото минало. В последните години с настъпилите структурни изменения в стопанството на тези окръзи — усилващата се индустриализация — влиянието на етническият фактор намалява и там се наблюдава увеличаване мобилността на населението.

От демографските фактори твърде съществено отражение върху

миграциите на населението в България дава величината на естествен прираст, сключването на брак, придружаването на съпруга (та) при мигрирането и участието на децата в преселването на родителите. Различията в половия състав на населението също са фактор за увеличаване мобилността на населението. В относително малолюдните села, особено в планинските райони на България, изселването на младежи поради действието на социално-икономическите фактори довежда и до стремеж на девойките също да се изселват с цел да създават семейство другаде.

Природните условия в България са също фактор, който в известна степен влияе върху посоките и интензитета на миграциите в териториален аспект. От планинските части на Видински, Пернишки, Кюстендилски, Благоевградски, Пловдивски окръг и други планински райони на страната, където плодородните земи заемат по-ограничени площи, се наблюдава мигриране на население към равнинните и покрити с плодородни почви области.

Разстоянието също е от значение при интензитета на миграциите в България. Най-често при по-голяма отдалеченост между два населени пункта или окръга интензитетът на миграциите намалява.

Върху миграциите на населението в България действуват и други фактори, но с по-слаба интензивност. Трябва ли се подчертае, че често факторите действуват съвкупно и не винаги може отчетливо да се разграничи степента на действие на всеки един от тях.

При миграциите на населението в България се наблюдават два много характерни момента:

1. В междуетраслов аспект — придвижване в голям мащаб на население (работна сила) от селското стопанство към промишлеността и в сферата на обслужването.

2. В териториален аспект — населението (работна сила) се придвижва от териториалните единици с изразен аграрен характер — особено със зърнопроизводителна специализация — към индустриализираните териториални единици.

Тъй като България е страна, която ускорено се индустриализира, а селското стопанство бързо механизира, миграционните движения са твърде силно изразени, и то главно, както отбелязахме по-горе, миграциите село-град. Известно е, че отливът на работна сила от селата (селското стопанство) започва да взема икономически необорваеми големи размери и вече се чувствува недостиг на работна сила в някои териториални единици и това поставя като сериозна проблема регулирането на миграциите в България.

Силно изразените у нас миграционни движения, въпреки че стават в условията на социалистическата икономика, понякога довеждат до:

1. Съществено нарушаване баланса на работната сила в отраслов и териториален аспект.

2. Несъответствие в половия и възрастовия състав на населението в градовете и селата. В някои градове преобладават мъжете и младото на възраст население, а в много от селата — жените и по-възрастните.

3. Рязко намаляване на естествения прираст на населението в селата.

4. Чувствуване известен недостиг на работна сила в селата на някои окръзи.

С право В. И. Переведенцев (1973 г., стр. 156) твърди, че върху миграциите на населението може да се въздейства:

„1. Като се изменят факторите, обуславящи напрегнатото желание на населението в определени места да се пресели в други места.

„2. Като се изменят възможностите и условията на местозаселването, т. е. изменят се потребностите на допълнителна работна сила, условията на заетостта, условията за получаване на жилище и др.“

Плановият характер на социалистическото разположение на производителните сили в България налага провеждането на политика за регулиране на миграциите на населението с оглед интересите на стопанството и трудещите се. С право А. В. Топилин (1975 г., стр. 8) пише, че „миграцията трябва да обезпечава постоянно динамично равновесие между търсенето и предлагането на работна сила в икономическите райони на страната и в отделните населени пунктове с отчитане на нейната качествена характеристика“.

Плановото регулиране на трудовите ресурси чрез миграции изисква преди всичко всестранното и задълбочено проучване на последните и особено установяване на регионалните им особености.

За да се регулират миграциите в България, трябва да се разполага със следните основни данни:

1. Перспективното развитие на новите работни места.

2. За тези, които ще навлязат и излязат във и от работоспособна възраст трудови ресурси.

3. За предстоящите изменения в баланса — недостиг и излишък на работна сила по отрасли на народното стопанство в териториален аспект.

4. За възможностите за бъдещо освобождаване на работна сила от различните отрасли и подотрасли на стопанството и главно от селското стопанство.

При условията за България регулирането на вътрешните миграции трябва да се насочи към провеждане на комплекс от мероприятия за:

1. Някои промени в териториалното разположение на промишлеността с оглед:

да се провежда политика за намаляване построяването на нови промишлени предприятия в многолюдните градове. развитието на

промишленото производство там да се осъществява чрез повишаване ефективността на индустриалното производство, а не чрез разкриване на нови работни места. Така ще се отслаби притегателната сила на промишлеността в многолюдните градове за привличане на работна сила — мигранти от малките градове и особено от селата;

да се стимулира в известна степен промишленото развитие на някои от малките градове с цел да се отслаби миграционният поток от малките към големите градове и да се стимулират ежедневните трудови миграции от близките им села;

да се развива промишленост в средишните села, ако са налични благоприятни условия, с цел да привлече освободената работна сила от малолюдните села, вместо тя да се насочва към градовете. Препоръчително е да се строят малки промишлени предприятия или да се създадат цехове на индустриални предприятия от близките градове, основаващи се на фактора налична работна сила в селата при минимални разходи за суровини и транспорт. Това ще доведе до известно несъответствие с принципа за изгодност от концентрация на промишлеността в многолюдните центрове, но социалният ефект от това явление в крайна сметка ще бъде положителен.

2. Необходимо е да се стимулира по-интензивното развитие на ежедневните трудови миграции. Да се намалят преселванията от селата, които са на разстояние, по-малко от 30-минутния изохрон до районния или микрорайонния център. Така ще се запази и ще се оползотворява жилищният фонд в близките до градовете села, ще се създават по-малки затруднения в битовото устрояване и обслужване на мигрантите от далечните села, заселили се в градовете, ще се запазва природната среда.

3. С продължаване процеса на индустриализация развитието на техническия прогрес и нарастване нуждите на обслужването процесът на освобождаване на работна ръка в много от селата и в бъдеще ще бъде неизбежен. Този процес обаче в никакъв случай не трябва да лишава селското население от необходимата му работна сила и кадри. Затова трябва:

да се промени структурата на селското стопанство в тези АПК, където има условия за това — да се дава преднина на интензивните култури, които изискват по-голямо количество труд и не е възможно засега по-висока степен на механизация;

да се провежда политика за намаляване движението на население от планинските краища към равнините и низините, защото този процес се отразява неблагоприятно върху развитието на планинското животновъдство и горското дело;

да се провежда политика на задържане младежите и квалифицираните кадри, имащи отношение към селското стопанство, на

работа в последното, като за тази цел се осигуряват подходящи битови условия и обслужване;

да се възприеме провеждането на политика за известно повишаване изкупните цени на селскостопанските произведения от териториалните единици, застрашени от депопулация.

4. Провеждането на административни мерки за ограничаване на заселванията в многолюдните градове също трябва да се прилагат, без обаче да се гледа на тях като на единствено възможни за провеждане, и да не се забравя, че основно значение и ефект имат икономическите мероприятия против прекомерно големите миграции.

5. Повишаването на квалификацията на кадрите при някои териториални единици и осигуряването им на работа там предизвиква отслабване на миграциите.

6. Миграциите и териториалното преразпределение на населението се обуславят, както вече писахме, до голяма степен от териториалните различия в условията за живот. От това следва, че промяната в условията за живот в териториалните единици със силен отлив на население, а също и премахване разликата между града и селото са особено наложителни при регулиране на миграциите.

Трябва обаче да се подчертае, че установените съотношения в условията на живот за различните групи население в страната не може да се извърши без вземане под внимание на конкретните природни и социално-икономически особености в различните териториални единици.

7. Не винаги обаче движението на мигранти към места с относително по-добри условия за живот има обществено оправдан характер. Трябва да се стимулира мигрирането на работна сила към места с относително сурови условия за работа и живот и това да бъде морален дълг на човека при социализма.

8. Не само важно обществено-икономическо, но и голямо политическо значение има ограничаването на изселванията от селищата в граничните райони. За тази цел трябва да се провежда комплекс от мероприятия съобразно със специфичните местни условия за максимално подобряване условията на труд и живеене на граничното население.

9. Трябва да се стимулира преди всичко мигрирането вътре, а не между окръзите.

10. Да се стимулира сезонното преминаване на работна сила от едно промишлено предприятие в друго или от селското стопанство в промишлеността. Това ще доведе до по-рационално използване на трудовите ресурси и подобряване условията за живот.

11. Някои от многолюдните градове привличат значителен брой квалифицирани кадри (особено в строителството) от другите гра-

дове. Ако кадрите в по-голямата си част се подготвят в същите тези градове, част от заселниците в тях ще намалее.

12. В териториалните единици, характеризиращи се с ярко изразен отрицателен механичен прираст, трябва да се провеждат мероприятия за подобряване бита и обслужването на населението.

13. Реорганизация на селищната мрежа, като от нея отпадат най-малолюдните селища и населението се съсредоточи в по-малко на брой, но по-многолюдни селища. Това ще повиши възможностите за подобряване на обслужването на населението и оттам намаляване желанието за изселване.

Миграционната политика винаги трябва да се съобразява с особеностите на нашето икономическо развитие в перспектива общо в страната и по териториални единици и какво отражение ще даде то върху миграционните движения.

ЛИТЕРАТУРА

- Брадистилев, Д., За правилно регулиране на миграционните потоци в-к „Кооперативно село“, бр. 153, 1971 г.
- Минков, М., Миграция на населението, София, 1972 г.
- Минков, М., Проблемът за оптималната миграция на населението, Трудове на научноизследователския институт по труда, т. X, София, 1969 г.
- Тодоров, В., Миграционните процеси и някои социално-икономически и културно-битови проблеми на селото, София, 1968 г.
- Переведенцев, В. И., Об управлении миграцией населения, Сб. Миграция населения РСФСР, Москва, 1973 г.
- Топилин, А. В., Территориальное перераспределение трудовых ресурсов в СССР, Москва, 1975 г.

LU DER FRAGE DER REGULIERUNG DER INNEREN MIGRATIONSPROZESSE DER BEVÖLKERUNG IN BULGARIEN

Svetlin Kiradschieff

Jährlich wechseln rund 150 000 Menschen ihren Wohnort. Fast die Hälfte der Migrierten wandern aus den Dörfern in die Städte. Um die Innenwanderungen regulieren zu können ist notwendig: 1. Anhalten des Baus der Industriewerke in den grossen Städten und Stimulierung der Industrientwicklung in den kleineren Städten und einigen Dörfern. 2. Stimulierung der Entwicklung der Pendelbewegungen. 3. Erweiterung des ertragreichen und zeitrauben Pflanzenbaus, 4. Anwendung der administrativen Massnahmen zu Begrenzung der Einsiedlung in der grossen Städte. 5. Stimulierung der Industrietätigkeit und Verbesserung der Bedienung der Bevölkerung in der kleinen Dörfern und in Siedlungs-orten die von einer Depopulation bedroht werden. 6. Stimulierung der Wanderungen in den Grenzen der Kreisen und nicht zwischen den Kreisen. 7. Vorbereitung der Arbeitskräfte vorwiegend aus der Stammbevölkerung der grossen Städte. 8. Ausfallen aus dem Siedlungsnetz der menschenarmen Siedlungen (Weilerdörfer und einzelnen Gruppen von Häusern). 9. Anpassung der Migrationspolitik mit den Besonderheiten unserer Wirtschaftsentwicklung in Perspektive — allgemeinen und nach Bezirken — und wie diese Entwicklung auf die Migrationsprozesse einwirkt.